

BIRÓ ÁRPÁD LEVENTE–KESZEG ANNA
AMBICIÓZUS SZECESSZIÓS ÖRÖKSÉGVÉDELMI
TERVEK NAGYVÁRADON
A DARVAS–LA ROCHE-HÁZ

a szecessziós
és barokk örökség
professzionális
feltárását
és restaurálását
tervezi a városháza

I 2016 tavaszán alakult szecessziós múzeummá a nagyváradai Darvas–La Roche-ház, a szecessziós magánház, a Vágó testvérek alkotása. Az épületben korábban civilek éltek (az örökös a rendszerváltás után a felső szintet kapta vissza, majd ennek egy részét egy üzletembernek adta el, aki – némi átalakítással – magánlakásként használta), illetve az önkormányzati tulajdonban lévő felében 2001 óta a Nagyvárad Bihari FC székhelye működött. A múzeummá nyilvánítás egy olyan komplexebb folyamat keretében megy végbe, amely Nagyvárad építészetének teaurálását, illetve Nagyvárad turisztikáját számára való előkészítését, kitalálását célozza meg. E folyamat részeként a szecessziós és barokk örökség professzionális feltárását és restaurálását tervezi a városháza. E két hagyományréteg közül a szecesszió élvez prioritást: Nagyvárad 2015-ben része lett az 1999-ben alakult Réseau Art Nouveau Networknek, melynek jelenleg húsz tagja van (a hálózatot a brüsszeli örökségvédelmi szervezet kezdeményezi, Bécs, Budapest, Szeged, Szabadka a tagjai még a régióból). Ebben az összefoglalóban két célunk van: ismertetni a nagyváradai szecesszió restaurálásának tervezetét és annak infrastrukturális kontextusait, illetve bemutatni a Darvas–La Roche-házban működő múzeumot. 2017 végére tervezték az épület teljes restaurálási munkálatainak elkezdését: a múzeum mai állapotáról írni tehát mindenképpen úgy érdemes, hogy a másfél éves folyamatot átmeneti állapotként kezeljük.

A VÁROSHÁZA PROJEKTJEI A SZECESSZIÓ VÉDELMEÉRE

I A nagyváradai önkormányzatnak a szecesszió¹ újfelfedezésére tett erőfeszítéseit a városfejlesztési stratégiák tágabb kontextusában érdemes vizsgálni. A történelmi belváros

a felújítási
munkálatok
nemegyszer
radikális
funkcióváltást
implikálnak

rekonstrukciós folyamata nem csupán az utóbbi évtizedek legnagyobb szabású beruházásaként, hanem a település új-rapozicionálási kísérleteként is tétéleződik, annál is inkább, mert a felújítási munkálatok nemegyszer radikális funkcióváltást implikálnak (így például a Darvas–La Roche-ház vagy éppen az egykori Szabadság Mozi terme esetében), ezáltal pedig a térrendezés szimbolikus tartalmaira irányítják a figyelmet.

¶ A belvárosi, túlnyomórészt szecessziós stílusú bérpaloták restaurálását sürgető és támogató helyi tanácsi határozatok mellett a városvezetés a főtér rekonstrukcióját, valamint a gyalogosövezetek bővítését tűzte ki célul, valamint a köz- és magánszféra együttműködésében (az RCS–RDS telekommunikációs vállalkozással partnerségben) a Fekete Sas palota rehabilitációjára is sor került. A város régi-új turisztikai arculatát a felújított középkori vár, a központi Egyesülés tér és a Fő utca által közrezárt konglomerátum, valamint a barokk komplexum adja, ez utóbbi azonban nem kapcsolódik szorosan az önkormányzat kulturális törekvéseihez.

¶ A városfejlesztésben kiemelt szerep jut a szecessziós hagyományok felértékelésének: erre utal az a stratégiai szerep, amelyet Nagyvárad részben a szecessziós városok hálózatában, részben pedig a Duna-régió Transznacionális programban vállalt.² Az alábbi projektek elsődleges célja egy örökségvédelmi szakmai közeg kialakítása; ennek helyi szintű megvalósításai azonban kevésbé az épített kultúra feltárására és kutatására irányulnak, ehelyett inkább a hálózat adta turisztikai potenciál kiaknázására törekednek. Ezt támasztja alá, hogy a város önmagát Románia szecessziós és termálvizes fővárosaként pozicionálja. Az üzleti szempont dominanciájára utal az a tény is, hogy a Darvas–La Roche-ház turisztikai objektumként való megnyitása megelőzte a múzeumi akkreditációt, amely azzal a pozitív hozadékkal együtt, hogy látogathatóvá tett egy kiemelt fontossággal bíró műemléket, gyakorlatilag felfüggesztette a tudományos megközelítés lehetőségét.

a város önmagát
Románia
szecessziós
és termálvizes
fővárosaként
pozicionálja

Bántóan idegennek hatnak ugyanakkor az emeleti részen véletlenszerűen elhelyezett próbababák.

*míg a barokk
Nagyvárad
restaurálásában
a római katolikus
egyház és a magyar
állam vesz részt,
a szecesszió iránti
érdeklődés globális
városi prioritássá
alakult*

¶ Érdemes mindenekelőtt a szecesszióra irányuló önkormányzati érdeklődés átpolitizáltságára felhívni a figyelmet: míg a barokk Nagyvárad restaurálásában a római katolikus egyház és a magyar állam vesz részt, a szecesszió iránti érdeklődés globális városi prioritássá alakult. A romániai történelemszemléletet ma is erőteljesen meghatározó, mítoszgyártó szocialista hagyomány ellenében a szecessziót könnyen be lehet kapcsolni a nemzetközi turisztikai folyamatokba, etnikai kötődése a nagyváradi zsidósághoz van, így a barokknál kevésbé átetnicizálható.³ Ugyanakkor a szecesszió iránti globális érdeklődésre is érdemes felhívni a figyelmet: a szecesszió mint *Gesamkunstwerk* a világkiállításokhoz, a modern nagyváros születéséhez való hozzájárulásával, sokszorosan megfilmesített, regényesített életrajzokkal, sok milliós látogatói forgalmat biztosító képző- és iparművészeti alkotásaival túlzás nélkül nevezhető az európai művészettörténet legmedia-tizáltabb korszakának. Nagyvárad teljes polgári városcentruma könnyen integrálható ebbe a már meglévő nemzetközi érdeklődésbe: a sétálóutca két oldalán egymással farkasszemet néző szecessziós paloták építéstörténetei, a tulajdonosok, építetők izgalmas életrajzai lokális nüanszokat adhatnak hozzá az art nouveau társadalmi képzeletben létrejövő imázsához. Fogalmazhatunk úgy is, hogy ennek a hagyományagnak gyakorlatilag ki van jelölve a helye, ami természetesen számos előnyt jelent, hátrányait is be kell látnunk azonban: a szecesszió iránti érdeklődés olyan keretet teremt egy tervezendő szecessziós múzeumnak, ami kevésbé képes a lokális sajátosságokra odafigyelni, a terek és a múzeum koncepcióját eleve úgy kell kialakítani, hogy ennek a nagyelbeszélésnek a kereteibe illeszthető legyen.

*a sétálóutca két
oldalán egymással
farkasszemet néző
szecessziós paloták
építéstörténetei,
a tulajdonosok,
építetők izgalmas
életrajzai lokális
nüanszokat
adhatnak hozzá
az art nouveau
társadalmi
képzeletben
le létrejövő
imázsához*

*a terek és a múzeum
koncepcióját eleve
úgy kell kialakítani,
hogy ennek
a nagyelbeszélésnek
a kereteibe
illeszthető legyen*

¶ A Darvas-ház a Vágó testvérek, Vágó József és Vágó László építészek által közösen tervezett épületek közé tartozik, magánvillaként sem egyedüli, közös alkotásként azonban az egyik legutóbbi. Az építészpáros azon utolsó közös alkotói korszakának alkotása,⁴ amelyre a bécsi szecesszió geometrikus vonalvezetése volt nagy hatással: a villával azonos

stiláris jegyeket viselő épületnek tekintik a nagyváradai Moskovits-palotát, a budapesti Árkád Bazárt, illetve későbbi társának, budapesti megfelelőjének a Schiffer-villát (Vágó József első önálló munkáját). Ebben az időszakban a Darvas-La Roche-ház mellett a Moskovits-palota, budapesti szociális lakások, illetve az utolsó közös épület, a debreceni Alföldi Takarékpénztár készül el. A nagyváradai villát Darvas Imre faipari vállalkozó rendelte meg, akinek részvénytársaságában Alfred La Roche bázeli bankár volt a másik főrészes (innen a ház kettős családnévvel való megnevezése, ma ezt az elnevezést találjuk meg több lexikonban, vannak azonban olyan művészettörténészek, akik a Darvas-házként való számontartást tartják hitelesnek).⁵ Az 1909 és 1912 között emelt épület tulajdonosai Darvas Imre és felesége, Schutz Margit voltak, a ház hátsó bejárata fölött a La Roche és Darvas Faipari Vállalat volt olvasható: vagyis az épület hátsó szárnyát használták irodák berendezésére. A műemlék leírása szerint az épület a következő elemekből áll: „Az L alaprajzú Darvas-ház északi homlokzata a Iosif Vulcan utca zárt utcafrontjába illeszkedik, hátsó homlokzata egy kertre, illetve a Körösre néz. Az L alaprajz udvari szárnya földszintes, a főépületre merőleges, és 1912-ben épült. A Vágó-házhoz hasonlóan az épület elrendezése magaspince, földszint és emelet.”⁶

¶ Az épület tehát kettős funkcióval rendelkezett: magánházként és a részvénytársaság központjaként is működött. A lakóteret a földszint, illetve a központi bejáratától jobbra elhelyezkedő termék, valamint az első emelet termei képezték. Az első emelet struktúráján jól érzékelhető, hogy vendégfogadási helyszíneként szolgált: a lépcső egy központi előszobába vezet, e köré szerveződnek a felső szint terei, a szalon nagy üvegablakaival, valamint további öt helyiség. Az épület központi homlokzata négy tömbből áll, e tömbök esetében az építészettörténet rendszeresen kiemeli az aszimmetria ellenére működő egyensúlyt, amely a vízszintes és függőleges erőterek közötti játékból adódik. A lábázat fogja egybe az épület vízszintes struktúráját, e szerkezeti komponens ritmusa az épület belső rendeltetési egységeire utal: a jobb oldalon egy nagyobb egységen belül négy ablaksor található, oszlopok által

az épület központi
karakterjegyét
adó geometrikus
formavilágot
a díszítések etnikus
és organikus
hatásokat mutató
karakterjegyei
egészítik ki

elválasztva – ezen oszlopokat mozaikosztók díszítik, emellett pedig az íves bejárat, mely fölött nyitott erkély található: a fémkorlátot az épület központi tengelye mentén egy amforát tartó emberalak zárja le. A fémkorlátot háromszögbe foglalt, szimmetrikusan ismétlődő virágminták díszítik. A másik két épületegység a bal oldali lezáró, a jobb oldalon is felugró lábazathoz kapcsolódó rész, amely abban különbözik a jobb oldalitól, hogy nincs csúcsos oromzata, illetve a középtengely mentén a két hármas és két kettős tagolású ablakok meghatározta homlokzat. A lábazatot szimmetrikusan elhelyezett kerámiakorongok díszítik. A hátsó bejárat a kertre néz, innen jól látható a szalon üveglakos megoldása, illetve az erkély, amely a két központi épületegységen végigfut. Az épület központi karakterjegyét adó geometrikus formavilágot a díszítések etnikus és organikus hatásokat mutató karakterjegyei egészítik ki.

- ¶ Az 1930-as években a Simon család vette meg az épületet. A családtagokat deportálták, a házban emléktábla őrzi emléküket. Az államosítás a leszármazottaknak három helyiséget tartott fenn. Műemlékvédelmi szempontból a tornaklubhoz kerülés időszakát tekinthetjük a legsötétebbnek, ekkor történt a legtöbb, az épületet károsító beavatkozás.

TEADÉLUTÁN A MÚZEUMBAN

- ¶ A nagyváradi szecessziós múzeum a városi önkormányzat által kezdeményezett múzeumi hálózat, a 2016-ban létrehozott Nagyváradi Vár- és Várostörténeti Múzeum részét képezi. A komplexum a turisztikai fejlesztési irányvonal legrepresentatívabb épületeit foglalja magába, és jelenlegi állapotában négy fiókja, az adminisztratív központként is működő, legnagyobb kiállítási területtel rendelkező nagyváradi vár, a Neológ Zsinagóga, a Városháza tornya, valamint a Darvas–La Roche-ház látogatható. Az említett műemlékek funkcióváltásához hasonlóan a jövőben még két filiálé nyílik, az egyik a Szent László szabadkőműves-páholy emlékére létrehozandó Szabadkőműves Múzeum (a páholy egykori székhelyének

Az újjáépítés során remélhetőleg eltűnik a teraszra épített grillező, és visszanyeri egykori pompáját a szemközti tűzfal diszkoszvetőket mintázó domborműve is.

rendbetételével), a Fekete Sas palotában található egykori Vigadó (Szabadság Mozi) helyén kialakítandó multifunkcionális látogatóközpont, illetve a város zsidóságának történetét bemutató múzeum, a Városháza utcai zsinagógában.

*akkreditáció híján
a nagyközönség
számára megnyitott
kiállítási terek
csupán a nevükben
múzeumok*

¶ A Nagyváradi Vár- és Várostörténeti Múzeum és fiókintézményeinek intézményszervezési kérdései a legkevésbé szembe tűnők a laikus számára, mégis pontosan szemléltetik a város történetéről szóló új diskurzus irányvonalait. A legégetőbb kérdés éppen az intézmény besorolására vonatkozik: akkreditáció híján a nagyközönség számára megnyitott kiállítási terek csupán a nevükben múzeumok. A múzeumként való hitelesítés előkészítő fázisában ezek a műemlékek csupán látogatóközponti státussal rendelkeznek, annál is inkább, mert a nagyváradi váron kívül nem végeznek saját kutatói-restauratori tevékenységet, ráadásul a szervezeti egységek méretéhez képest a birtokukban lévő állomány meglehetősen kisszámú.

*jelenleg egyetlen
fiókintézménye
sem tud koherens
kiállításszervezési
stratégiát
felmutatni*

¶ Kérdéses ugyanakkor, hogy a majdani múzeumi struktúra mennyire lesz képes egységes történetmondásban gondolkodni, hiszen jelenleg egyetlen fiókintézménye sem tud koherens kiállításszervezési stratégiát felmutatni. És bár a Darvas–La Roche-ház felújítási munkálatok előtt áll, így talán jogtalan bármilyen számonkérés a látogatóközpont szakmai hátterére vonatkozóan, a nagyváradi vár állandó és időszakos kiállításainak látogatójaként úgy gondoljuk, nem feltétlenül biztató a szecessziós múzeum jövője sem.

*nem feltétlenül
biztató
a szecessziós
múzeum
jövője sem*

¶ A műemlék jelenleg az állagmegőrzés fázisában található, amely az épített környezet felmérése és konzerválása mellett az eredeti térrendezés részleges rekonstrukcióját foglalja magába. A kiállítóterek jelenlegi állapota a felújítást követő funkciókat tükrözi: a földszinten közönségforgalmi terek és irodahelyiségek, valamint az időszakos kiállításoknak szánt termek találhatóak, az emeleten pedig a századelős polgári

élet jellegzetes tereivel találkozunk. Az épület felújítását követően annak alagsora is látogathatóvá válik majd, itt kapnak helyet a nevelési programoknak szánt termek, valamint a kereskedelmi egységek.

*a gazdagon
illusztrált,
különböző
művészeti ágakról
egyaránt szót ejtő
tárlat befogadását
igencsak
megnehezíti, hogy
a kísérszövegek
kizárólag angolul,
franciául és csehül
érhetők el*

¶ A látogatóközpont földszinti termeiben jelenleg az európai art nouveau-hálózat vándorkiállításai találhatóak, amely a természet és a századelős művészeti irányzat kapcsolatát mutatja be. A gazdagon illusztrált, különböző művészeti ágakról egyaránt szót ejtő tárlat befogadását igencsak megnehezíti, hogy a kísérszövegek kizárólag angolul, franciául és csehül érhetők el. A nyelvi akadály annál is inkább problematikus, mert a látogatóközpontnak ez az egyetlen olyan jól dokumentált része, amely európai kontextusba helyezhetné a nagyváradi szecessziót.

*talán ezt
kiváltandó,
a jegypénztáros
minden látogató
számára mintegy
„felmondja”
a tájékoztatót
található szöveget*

¶ A leírások, szöveges kiállításvezetők általában véve is hiányoznak a terekből. Az egyetlen információs pannót közvetlenül a fogadósalon bejáratánál helyezték el, ez azonban kevésbé érvényesül, és nem helyettesíti az épületben való és a bemutatott műtárgyak közötti tájékozódást. Talán ezt kiváltandó, a jegypénztáros minden látogató számára mintegy „felmondja” a tájékoztatót található szöveget, amely a műemlék jellegzetességeit, de a hozzá kapcsolódó családtörténetet is összefoglalja röviden.

*hiányoznak
a szalon ólomüveg
ablakai, helyettük
műanyag
nyílászárókat,
padlóburkolatnak
pedig térdegen
szalagparkettát
használtak*

¶ Az épületet földszinti részét, a vándorkiállítást leszámítva, kereskedelmi tevékenységgel lakták be; a felújítás előtti állapotban ezek a terek semmi különösebb fontossággal bíró térelemet nem tartalmaznak. Itt a legszembetűnőbb viszont az a hűtlen kezelés, ami miatt a szecessziós múzeum kezdeményezése precedens értékű ügy lehet a nagyváradi műemlékvédelemben: hiányoznak a szalon ólomüveg ablakai, helyettük műanyag nyílászárókat, padlóburkolatnak pedig térdegen szalagparkettát használtak.

¶ Az emeleti helyiségek ennél valamivel jobb állapotban vannak; a tulajdonosváltások ellenére megmaradt például a helyiségek eredeti struktúrája, elrendezése. A majdani múzeumi gyűjtemény magját képező, a házhoz eredetileg tartozó tárgyi állomány is itt található. A Simon család hagyatéka azért jelentős, mert rajta keresztül betekintést nyerhetünk

a századeleji polgárság jellegzetes élethelyzeteibe. Ilyen módon a Simon-hagyaték egyfajta polgári Kunstkammer, hiszen a különböző funkciójú szobákban prezentált használati és műtárgyak a korabeli értelmiségi érdeklődés keresztmetszetét adják.

- ¶ A lépcsőfeljárótól jobbra találjuk azokat a szobákat, amelyek eredeti állapotukban, eredeti berendezési tárgyakkal maradtak fenn. A három szobát, konyhát, előteret és fürdőszobát magába foglaló részt 2016-ig a Darvas–La Roche-ház második tulajdonosának leszármazottja, Simon Judit lakta, aki az épület tulajdonjogával együtt a szobákban található tárgyak egy részét is a városi önkormányzatnak adta el (a magángyűjteményhez tartozó könyvtár, a használati tárgyak és a festmények egy része nem képezte az adásvétel tárgyát, ezek jelenleg is a nagyváradi újságíró tulajdonában vannak).
- ¶ A helyiségek közül egyedül a konyha és a szobalány szobája látogathatók közvetlenül, a neorokokó berendezésű háló- és a dolgozószoba üvegfalon keresztül szemlélhető.
- ¶ A lakrész előterében lévő fogason cilinderek és kalapok függenek, bár valószínűtlen, hogy ezek a kellékek valóban a mindennapok úzusához tartoztak volna. Bántóan idegennek hatnak ugyanakkor az emeleti részen véletlenszerűen elhelyezett próbababák, amelyek egy helyi divattervező szecesszióból inspirálódott ruhadarabjait mutatják be. A korhűség, a történetvezetés és a vizuális megvalósítás szempontjából is felelőtlen beavatkozás ez egy olyan tárgyegyüttesbe, amelynek értékét éppen a bútorok és lakáskiegészítők egysége és összetartozása növeli.
- ¶ A befogadási folyamatot a szakszerű tájékoztatás hiánya akadályozza, ráadásul fontos hitelességi kérdést vet fel, hogy nem létezik a tárgyaknak egy olyan, a látogató által is hozzáférhető, látható helyen megjelenített jegyzéke, amely pontos információkat nyújtana a tárgyak eredetével és paramétereivel kapcsolatosan. Így azt az egykori tulajdonostól, Simon Judittól egy személyes túravezetés alkalmával tudtuk meg, hogy a dolgozószoba részben, a cselédszoba pedig teljes egészében rekonstruált. Ez a beszerzés a látogatóközpont egyetlen eddigi jelentősebb beruházása; az állomány további bővítésére,

fontos hitelességi kérdést vet fel, hogy nem létezik a tárgyaknak egy olyan, a látogató által is hozzáférhető, látható helyen megjelenített jegyzéke, amely pontos információkat nyújtana a tárgyak eredetével és paramétereivel kapcsolatosan

Hálószoba-entériór a Darvas-La Roche-házban

a vezetőség elmondása szerint, a felújítást követően lesz lehetőség.

¶ A kiállításszervezés következetlenségét mutatja, hogy a könyhában kiállított tárlóban századelős kiadványok, köztük *A Hét* egyik példánya kapott helyet.

¶ Értékelhető tárgyi környezet a Simon-lakrész kivételével az emeleti terekben sincs, ebből kifolyólag előtérbe kerülnek az olyan különleges építészeti megoldások, mint a Zsolnay-kút, az ebédlő kazettás mennyezete vagy a szalon ólomüveg ablaka. Az egykor reggelizőszalonként funkcionáló télikertből nyíló teraszról az L alakú épület által közrezárt belső kertre, illetve a Körös-partra nyílik rálátás. Az újjáépítés során remélhetőleg eltűnik a teraszra épített grillező, és visszanyeri egykori pompáját a szemközti tűzfal diszkoszvetőket mintázó domborműve is.

¶ Volt szerencsénk a Darvas–La Roche-házat az egykori tulajdonos, Simon Judit vezetésével meglátogatni, akinek értékes történetei nélkül vajmi keveset értettünk volna meg az épület jelentőségéből. A Darvas–La Roche-háznak kétségkívül egyedi kisugárzása van, a hely szelleme még a durva beavatkozások ellenére is hatást gyakorol a látogatóra. A múzeumi befogadáshoz elengedhetetlen tudatosítást, a múzeum tartalmi komponensét elsősorban nem az állomány bővítésével, hanem annak rendszeres és látogatóbarát feldolgozásával, illetőleg a ház történetének hangsúlyosabb láthatóvá tételével lehet és szükséges fejleszteni.

előtérbe kerülnek az olyan különleges építészeti megoldások, mint a Zsolnay-kút, az ebédlő kazettás mennyezete vagy a szalon ólomüveg ablaka

NAGYVÁRAD A KELET-KÖZÉP-EURÓPAI MÚZEUMTÉRKÉPEN?

¶ A szecessziós múzeum 2016 márciusa óta látogatható: Nagyváradon azonban a megnyitása óta gyakorlatilag alig van más múzeum. A Körösvidéki Múzeum, a megyei fenntartású központi intézmény ugyanis – költözés miatt⁷ – csaknem egy évtizedig nem volt látogatható (éppen 2017 őszén kezdték átadni az új épület kiállításait a látogatóknak), így a Körösvidéki Múzeumhoz tartozó három emlékmúzeum, a Iosif Vulcan, az Ady Endre és az Aurel Lazăr, valamint a római katolikus

egyházi gyűjtemény a nagyváradi római katolikus székesegyházban tart számot mindössze a turistaérdeklődésre.

¶ Arjun Appadurai szerint a múzeum „értékaréna”,⁸ amelyben a múzeumi reprezentáció politikai, etnikai, kulturális csoportok identitáspolitikájának felmutatására ad lehetőséget. A szecessziós múzeum létrehozása önkormányzati projektként mindenképpen a román többségű lakosság ügyévé (is) teszi a „magyar stílusnak” tartott szecesszió örökségesítését. A projektben részt vevő szakértői gárda, a társintézmények kompetenciái arra utalnak, hogy megvan az arra irányuló szándék, ne történjék meg a szecesszió „eltulajdonítása”, „átetnicizálása”. A múzeum mostani állapota mégis arra utal, hogy az esztétikai ki- és elsajátítás végbemegy: nem az átetnicizálás értelmében, hanem egy olyan vizuális kontextus megteremtésében, amely az épületet egy kortársan létező nagyváradi divattervezői kultúrában helyezi el. Nyilván átmeneti ez az állapot, egyelőre azonban igencsak keveset tudunk arról, mi lesz a tényleges anyaga, gyűjteménye ennek az intézménynek. A jelenleg kiállított, a korábbi tulajdonosok használati tárgyait és a kortárs tárgyakat vegyítő állomány felveti azt a lehetőséget, hogy egy a 20. század eleji tárgykultúrától nagyon idegen materiális kultúra kerülhet az épület falai közé, az egykori tulajdonosok tárgyaival vegyesen.

az esztétikai ki- és elsajátítás végbemegy: nem az átetnicizálás értelmében, hanem egy olyan vizuális kontextus megteremtésében, amely az épületet egy kortársan létező nagyváradi divattervezői kultúrában helyezi el

¶ Az értékaréna fogalmi rendszerét követve, arra is érdemes felhívni a figyelmet, hogy az európai, egyneműsített szecessziós hálózatba kapcsolás szintén felveti a kontextusok között vergődő tárgyéletrajzok és tervezett környezet problémáját. A nyugati és a nem nyugati, kis létszámú népek művészete közötti tudomány- és intézménytörténeti viták jól ismertek,⁹ egy hasonló gyarmatosító logika következményeivel azonban a kelet-európai múzeumalapítások esetében is számolnunk kell. Nyilván a következmények nem annyira radikálisak, a művészet fogalmi rendszere, folyamatai, értékei nem annyira eltérők, mint a viták kiindulópontját adó helyzetekben, a történeti, művészettörténeti kutatásokban bepótolandó hiányok azonban egyaránt figyelmeztetnek arra a veszélyre, amely egy túl korán megnyíló, túl korán a turisztikai érdeklődésnek kitétt, egyelőre gyakorlatilag csak múlttal, de hitelesen

egy hasonló gyarmatosító logika következményeivel azonban a kelet-európai múzeumalapítások esetében is számolnunk kell

A szalon ólomüveglaka a Darvas-La Roche-házban

a romániai
múzeumi helyzetet
a kommunizmus
idején egyébként
is jellemezte
egyfajta barkácsoló
muzeológusi
hozzáállás,
a múzeum
személyes ízléstérré
alakítása

az épület
térkezelését,
restaurálását,
a tervezett
gyűjtemény
státuszát illető
kérdések

felépített gyűjteménnyel nem rendelkező múzeumra leselkedik. A jelenlegi állapot azt mutatja, hogy az épületnek jót tesz ugyan a megnövekedett figyelem (megmenti a pusztulástól, a vészhelyzetet oldja, ám egyelőre csak sürgősségi tűzoltásról beszélhetünk), a „kitalált” állomány azonban a szakmai hozzáértés fájó hiányára figyelmeztet.¹⁰ A romániai múzeumi helyzetet a kommunizmus idején egyébként is jellemezte egyfajta barkácsoló muzeológusi hozzáállás, a múzeum személyes ízléstérré alakítása, privát, a látvány- és vizuális tervezés szakmaiságától mentes esztétikai döntések vállalása az intézményi térben, egyelőre ennek nyújt teret a szecessziós múzeum is. A múzeumok digitális környezetekben való újragondolása megállapította ugyan a kiállított állomány és a kutatói állomány¹¹ közötti különbségtétel fontosságát, illetve hangsúlyozta, hogy a kutatói állományt nem érdemes fetisizálni a kiállítástervezés és -készítés kapcsán, itt azonban éppen annak a lehetősége vetődik fel, hogy túlságosan hamar, állomány hiányában dőlnek el az épület térkezelését, restaurálását, a tervezett gyűjtemény státuszát illető kérdések. Mindenképpen érdemes kiemelni, hogy e múzeumalapításnak hátha lesz olyan hozadéka is, hogy a Vágó testvérek munkásságával és nagyváradi tevékenységével kapcsolatban alap kutatások készülnek, illetve Nagyvárad társadalomtörténete a Darvas családot, a Simonokat és a többieket megfelelően el tudja majd helyezni.

¶ Ilyen helyzetekben mindig az az egyébként nagyon izgalmas kiállítás párosítható meg, mely a párizsi Pinacothèque-ben 2011-ben volt látható: a kiállítás a múzeum születését a kelet-európai társadalmakban a műgyűjtő Romanovok és a műgyűjtő Esterházyak példáján mutatta fel.¹² A kiállított anyag egy-kétharmados eloszlása a Romanovok javára nem annyira kétségbeejtő, a kiállítás kapcsán megvásárolható történeti munkák között azonban Esterházyakra vonatkozó egyáltalán nem volt – míg a Romanovokról a családtagokig lebontva lehetett kis- és nagymonográfiákat olvasni –, a hiányt művészeti magazinokban megjelent egy-két cikkel igyekeztek pótolni. E múzeum esetében is ilyen típusú aránytalanság veszélye áll fenn. Jó esetben a szecesszió iránti érdeklődés

előhozhatja a tudományos eredményeket, ám az sem kizárt, hogy az érdeklődés úgy születik majd meg és éppen a tartalom szegényessége miatt elül, hogy a nagyvárad szecesszióról nem tudunk sokkal többet meg, mint jelenleg, amikor a hiányokon siránkozunk.

Jegyzetek

- [1] A szecesszió és szecessziók művészettörténeti sokfélesége, az art nouveau és a szecesszió határainak összemosása önmagában súlyos problémája a múzeumalapításnak. A francia art nouveau, amely kevésbé összművészeti, mint a bécsi, csak nagyon áttételesen kapcsolható a Darvas–La Roche-házhoz. Ennek a kérdéskörnek az átgondolása, a szecessziók közötti különbség művészettörténeti problematizálása nem része a projektnek. A cikk szerzői itt szeretnék megköszönni Zuh Deodáth segítségét, aki művészettörténeti vonatkozásban segített értékelni a vállalkozást.
- [2] Art Nouveau – Sustainable Protection and Promotion of Art Nouveau Heritage in the Danube Region. A projekt időtartama: 2017. 01. 01.–2019. 06. 30. interreg-danube.eu/approved-projects/art-nouveau.
- [3] Erőss Ágnes és Tátrai Patrik elemzése a szecesszió és neobrâncovenesc stílusok ellentétpárját nevezi magyar és román stílusok közötti ellentétnek a nagyvárad tér szimbolikus földrajzát igyekezve létrehozni. E szecessziós projekt éppen arról szól, hogy a szecesszió magyar stílus voltával kapcsolatos közvélekedés megváltozik/megváltozott/megváltoztatandó, hogy globális kultúrjavakként kell hozzáállni a szecessziós épületekhez. Vö. Erőss Ágnes–Tátrai Patrik: Ethnic features of symbolic appropriation of public space in changing geopolitical frames – the case of Oradea/Nagyvárad, *Hungarian Geographical Bulletin* 59 (1) (2010). 51–68. Itt: 64.
- [4] Erről az időszakról lásd Anne Lambrichs: *Vágó József*. Holnap Kiadó, 2005, 64–70.
- [5] A múzeum megnyitásáról szóló egyik első írásban Hausmann Cecília tévesnek nevezi a Darvas-La Roche-házként való említést: Hausmann Cecília: Látogatható a nagyvárad Darvas-villa, *Artmagazin*, 2017/2. 50–53. artmagazin.hu/artmagazin_hirek/wardeiner_werkstatte.3763.html?pageid=119. A házra Darvas vállalkozótársának

- neve a jól hangzó franciásság miatt ragadt rá annak ellenére, hogy Alfred La Roche-nak nincs köze sem az építtetéshez, sem a későbbi épülethez. Vagyis éppen egy olyan gyarmatosító kulturális logika ihleti a Darvas–La Roche elnevezés használatát, amilyenről a későbbiekben a kortárs intézménypolitikai szempontoknál írunk. A név kialakulásának folyamatához lásd Pașca Mircea: *Operele arhitecților Vágó József și Vágó László la Oradea*. Oradea, 2005.
- [6] Emődi Tamás–Pasca, Mircea: Darvas–La Roche Ház, Nagyvárad. *Romániai Magyar Lexikon*, Műemlékek. lexikon.adatbank.ro/muemlek.php?id=191.
- [7] Ez a múzeum a nagyváradai római katolikus püspöki palotában működött 1971 óta. 2004-ben az egyház visszakapta az épületet, a múzeumnak az önkormányzat öt évet adott az épület kiürítésére.
- [8] Arjun Appadurai: Az áruk és az értékek politikája, *Replika* 2008/63, 61–105. Ford. Dombos Tamás.
- [9] Erről összefoglalóan lásd Berta Péter: Szubjektumok alkotta tárgyak – tárgyak által konstruált szubjektumok. Interakció, kölcsönhatás, egymásra utaltság: az „új” anyagikultúra-kutatásról, *Replika* 2008. november, 29–60. Itt: 45.
- [10] Mindössze egy példát hozunk fel a szakmai tartalomszolgáltatás hiányára: 2017. június 10-én a szecesszió világnapját Nagyváradon a múzeum például háziállat- és stílusos dekoráció versennyel ünnepelte. Sajnos nem vettünk részt a rendezvényen, így azt, hogy a stílusos dekoráció az állatok dekorálására vagy általában lakásbelső vagy kert dekorálására használt (iparművészeti) tárgyakra vonatkozott, nem tudjuk. A példa – ettől függetlenül beszédes. A szakmaiság hiányát az esemény kapcsán a következő blog is felrója a múzeumnak: youngprofessionalsoradea.tumblr.com/post/161822018079/ce-vraji-se-mai-fac-la-casa-darvas-la-roche.
- [11] Angol megfelelővel: research collection versus display collection. A fogalmakhoz lásd: Henning, Michelle, *New Media*, in: Sharon Macdonald: *A Companion to Museum Studies*. Wiley-Blackwell, 2011, 81–98, itt: 309.
- [12] Les Romanov, Tsars collectionneurs (L’Ermitage, la Naissance du Musée Impérial) (2011. január 26.–szeptember 15.), Les Esterházy, Princes collectionneurs (La Naissance du musée) (2011. január 26.–szeptember 15.), Pinacothèque de Paris. A magánmúzeum 2016 óta nem működik.

Temple János (1857–1931); Pulszky Károly arcképe, 1884